

Месіанство інтелігенції як актуалізована соціальна роль у період соціальних трансформацій / Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014», 15-16 квітня 2014 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч. 5. – С. 33-35.

Месіанство інтелігенції як актуалізована соціальна роль у період соціальних трансформацій

Інтелігенція є об'єктом наукового дослідження у філософських, історичних, соціологічних, етичних, літературних тощо джерелах. На смислове наповнення цього поняття впливають історичні, культурні, національні, індивідуальні чинники. Кожен науковець-дослідник виділяє пріоритетні риси, притаманні цьому соціальному явищу. На визначення характерних рис інтелігенції впливає історична, культурна епоха, особисті переконання науковця тощо. Кожне покоління інтелігенції будь-якої країни породжує нові наукові дискусії та міфи навколо цього питання.

Однак, як стверджують П. Саух та Ю. Саух, «...у всі часи панувала класична філософська традиція, яка розглядала інтелігентність виключно в одній площині з такими явищами, як «дух», «розум» і «моральність» [Саух П., Саух Ю. Інтелігенція: між місією і приниженням / Петро Саух, Юрій Саух // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 4. – С. 4]. Незважаючи на суб'єктивну свідомість та ціннісні орієнтації кожного громадянина держави, існує історична та культурна традиція, що успадковується з покоління в покоління. Передову роль, роль «провідника» у цьому процесі відіграє інтелігенція. Інтелігент – всебічно розвинена особистість, зразок совісті, щирих душевних поривань, безкорисливості, гідності, відповідальності за громадян та державу тощо. Істинна інтелігенція усвідомлює частиною історії, її співтворцем і готова служити на благо людству.

С. Боецій поняття «інтелігенція» наповнює наступним змістом: почуття, уява та розум. Почуття необхідні для збору первинної інформації, для безпосереднього контакту з матеріальними формами. Уява пізнає та конструює нематеріальні образи, а розум розкриває суть речей, виявляє загальне в одиничному. Крім цього, він виділяє і божественне пізнання, що називає інтелігенцією, яка являється вищою формою пізнання. Лише йому доступна можливість пізнати Бога, але й володіє таким пізнанням лише Бог [Канивец Б. А. Историко-философское содержание понятия «интеллигенция» / Б. А. Канивец // Современная интеллигенция: проблемы социальной идентификации: сборник научных трудов: в 3 т. / отв. ред. И. И. Осинский. – Улан-Удэ: изд-во Бурятского госуниверситета, 2012. – Т. 1. – С. 139]. Таким чином, інтелігенція набуває теологічного характеру, стає об'єктивним божественним пізнанням. Їй властиво усвідомити дійсність, сформувані та поліпшити моделі взаємодії з нею, спрогнозувати подальший її розвиток.

Інтелігенція – це соціокультурний феномен, унікальне та специфічне, позбавлене ознак масовості, соціальне явище. На нашу думку, інтелігент, перш за все, – духовна, високоморальна особистість. Адже у всі часи інтелігенція виконувала високу історичну місію, що полягала у збереженні та передачі кращих культурних, духовних, ціннісних традицій, у формуванні національної ідентичності тощо. П. Саух та Ю. Саух підкреслюють: «Класична модель інтелігенції завжди будувалася на моральному, етичному началі в життєдіяльності особистості за умови підвищеного рівня громадянськості, патріотизму і людяності» [Саух П., Саух Ю. Інтелігенція: між місією і приниженням / Петро Саух, Юрій Саух // Історія. Філософія. Релігієзнавство. – 2009. – № 4. – С. 4]. Отже, інтелігенція – це моральність, лідерство, благородство воїна, самопожертва в ім'я нації та держави.

Безперечно, інтелігенція – це й інтелектуально розвинена особистість. Однак, інтелектуали – це масове явище, інтелігенція в такому випадку втрачає свою соціальну специфічність та унікальність. Якщо говорити про інтелігенцію як культурний прошарок суспільства, носія духовності, який

визначає ідеали народу, то інтелектуал – той, хто займається розумовою працею – не зовсім відповідає смислового наповненню даного поняття. Перш за все, високоморальні цінності спонукають інтелігенцію до дії. Духовна активність цього соціального феномену в певний історичний кризовий період й окреслює особливу роль – місію – інтелігенції.

Поняття «месіанство» означає історико-соціологічну концепцію, що наділяє певну особистість (народ, соціальну організацію, державу тощо) роллю месії в історичному процесі [Мессианизм (мессианство) // Социологический энциклопедический словарь [на русском, английском, немецком, французском и чешском языках] / Редактор-координатор – академик РАН Г. В. Осипов. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – С. 176]. Тобто, інтелігенції відводиться особлива, важлива роль «рятівника», покликаною врівноважити, вплинути на перебіг подій та розвиток ситуації. Конкретна історична кризова ситуація стимулює її до соціокультурної діяльності. Так, інтелігенція виконує роль своєрідного каталізатора духовного пробудження громадян. На неї покладається месіанська роль, що визначається силою жертвовного духу, великим духовним поривом до нового життя [Бердяев Н. Национализм и мессианизм / Николай Бердяев // Судьба России (Сборник статей, 1914 – 1917) // <http://read24.ru/pdf/nikolay-berdyaev-sudba-rossii-sbornik-statey-1914-1917.html>]. Будь-які історичні зміни спричиняють переосмислення цінностей та різного роду трансформації чи не у всіх сферах життя країни. Часто ці зміни призводять до кризи цивілізації. Нові норми, високоморальні цінності не виникають самі собою у свідомості народу, а формуються спочатку у свідомості інтелігенції [Кизима В. В. Интеллигенция, ценности и смыслы в меняющемся мире / В. В. Кизима // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 164. – С. 19]. Вона створює «дух», необхідний під час соціальних трансформацій, що спонукає до подальшого суспільного розвитку.

Отже, незважаючи на численні наукові дослідження, присвячені проблемі інтелігенції, все ж відкритим залишається питання щодо соціальної ролі та

функцій інтелігенції, її ідентифікації. Адже кожна історична, культурна епоха спричиняє соціальні трансформації, а відтак, переосмислення та зміни ціннісних орієнтацій. Відповідно, змінюється і конотація поняття «інтелігенція». Однак, серед усіх характерних рис, притаманних цьому соціальному явищу, завжди виділялися духовність, розум та мораль. Вона покликана зберегти історико-культурні традиції та духовно-моральні цінності народу, мотивувати духовну активність громадян. У певний історичний кризовий період на перший план, частіше, виходять матеріальні джерела покращення ситуації – економіка та виробництво. Однак, найбільш потужне джерело активної діяльності інтелігенції знаходиться не в матеріальному благополуччі та меркантильності, а в деякій непорядкованості життя, що й спонукає інтелігенцію до духовної активності, відкриває нові сенси та перспективи. Вона феноменально створює «дух епохи», необхідний для виходу з кризового становища та подальшого розвитку цивілізації.